

Naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa jest karalne

Przedsiębiorcą jest zarówno osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą, jak i spółka akcyjna o rozproszonym akcjonariacie i złożonej strukturze oddziałów. Dla obu tych skrajnych form zastosowanie mają te same przepisy chroniące tajemnicę przedsiębiorstwa. Ciężar prawidłowej ochrony nie leży zatem w regulacji ustawowej, ale umowach i regulaminach określających zasady poufności informacji¹.

Szeroki zakres danych objętych tajemnicą

Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (dalej: u.s.d.g.) przedsiębiorcą jest *osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej* (art. 4 ust. 2). Podobną definicję zawiera art. 43¹ Kodeksu cywilnego. Z kolei zgodnie z art. 55¹ Kodeksu cywilnego przedsiębiorstwo mające na celu prowadzenia działalności gospodarczej to zespół składników majątkowych wyodrębnionych organizacyjnie, finansowo i funkcjonalnie².

Dzięki szerokim zakresom tych pojęć tajemnica przedsiębiorstwa obejmuje również szeroki katalog informacji o zróżnicowanym charakterze. W uzasadnieniu nowelizacji art. 11 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 5 lipca 2002 r. wskazano, że ochronie podlega każda informacja bez względu na jej charakter, a więc

TOMASZ SROKOSZ
radca prawny
partner
kancelaria KSP
Legal & Tax Advice

informacja handlowa, techniczna, technologiczna lub organizacyjna. Ochroną objęto wszelkie informacje, mające wartość gospodarczą, które zostały uznane za poufne i zastosowano wobec nich odpowiednie środki w celu utrzymania w tajemnicy. Uprawnionym do tajemnicy przedsiębiorstwa może być wyłącznie przedsiębiorca. W świetle art. 11 ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (dalej: u.z.n.k.) podmiotami uprawnionymi do tajemnicy przedsiębiorstwa będą: m.in. osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, spółki prawa handlowego, w tym spółki kapitałowe w organizacji, spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego prowadzące działalność gospodarczą, fundacje etc. oraz osoby wykonujące wolny zawód (np. adwokaci lub radcowie prawni, rzecznicy patentowi). Z kolei zobowiązanymi do zachowania poufności na gruncie u.z.n.k. są zarówno przedsiębiorcy (osoby działające w ich imieniu), jak i osoby fizyczne niebędące przedsiębiorcami, o czym dalej.

Zgodnie z art. 11 ust. 4 u.z.n.k.: *przez tajemnicę przedsiębiorstwa rozumie się wszelkie nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zachowania ich poufności.*

Ochrona informacji uzależniona jest od łącznego spełnienia przesłanek: (1) poufności, (2) nieujawnienia, (3) zabezpieczenia.

Przekazywanie poufnych informacji

Przedsiębiorca powinien sam określić zasady dostępu do informacji poufnych. Dla przykładu informacje takie w spółkach kapitałowych są dostępne dla szerokiego kręgu osób, w pierwszej kolejności dla członków zarządu oraz rady nadzorczej (choć nie zawsze w pełnym zakresie). Kolejnym kręgiem uprawnionych są wspólnicy (akcjonariusze). Pracownicy oraz osoby trzecie mogą uzyskać dostęp do informacji poufnych, jeżeli te są związane z działalnością gospodarczą spółki. Zatem krąg osób upraw-

¹ Poniższe uwagi zostały przygotowane na podstawie: ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. nr 153, poz. 1503 ze zm.), ustawy z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 ze zm.), ustawy z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 584 ze zm.), ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 ze zm.).

² Wyrok NSA z 20 marca 2012 r. (sygn. akt I FSK 815/11).

nionych do informacji poufnych w spółkach kapitałowych jest stosunkowo szeroki. Pojawia się konieczność utworzenia szczelnego i przejrzystego systemu ochrony, z uwzględnieniem złożoności struktury spółki z o.o. lub akcyjnej.

Do oceny prawidłowości ochrony informacji w spółkach kapitałowych ważne jest określenie zasad komunikacji pomiędzy organami spółki. Spółka kapitałowa to podmiot odrębny od jej wspólników. Teza ta stanowi podstawę wielu orzeczeń Sądu Najwyższego i jest jedną z najważniejszych w teorii prawa handlowego, jednak jej teoretyczny wymiar podlega praktycznej weryfikacji.

Statystyka przedsiębiorców prowadzących działalność w formie spółek kapitałowych wskazuje na przeważający udział spółek z ograniczonym kręgiem wspólników (w tym spółek jednoosobowych). Do nielicznych należą spółki o rozproszonym akcjonariacie, przy czym nawet w takim przypadku 30 proc. udziałów w jednym ręku pozwala na bezpośredni wpływ na działania spółki. Personalny kontakt i przepływ informacji pomiędzy członkami organów a udziałowcami jest powszechny.

Kolejną ważną i równie podstawową tezą jest, że spółka działa przez swoje organy. W zarządzie oraz radzie nadzorczej zasiadają osoby wskazane przez wspólników. Relacja między członkami zarządu i rady nadzorczej a wspólnikami wydaje się być kluczowa dla funkcjonowania spółki. Członkowie zarządu oraz rady nadzorczej posiadają informacje poufne, najbardziej kluczowe dla działania spółki. Oczywiście ich przekazywanie odbywa się na specjalnych zasadach.

Informacja jest chroniona, jeżeli nie została ujawniona do wiadomości publicznej, zakaz ujawnienia nie oznacza jednak obowiązku utrzymania absolutnej poufności. Pewien krąg podmiotów zawsze musi mieć do niej dostęp. Jak podkreślił Sąd Najwyższy, *tajemnica nie traci swego charakteru przez to, że wie o niej pewne koło osób zobowiązanych do dyskrecji, jak chociażby pracownicy i robotnicy przedsiębiorstwa lub inne osoby, które przedsiębiorca wtajemnicza w proponowany interes* (wyrok SN z 3 października 2000 r., sygn. akt I CKN 304/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 59, z aprobowaną glosą S. Hoca, Glosa 2001, nr 7).

W literaturze powszechnie przyjmuje się, że ze stanem poufności będziemy mieli do czynienia tylko wtedy, gdy przedsiębiorca kontroluje liczbę i charakter osób mających dostęp do określonych informacji. W przypadku spółek kapitałowych rolę kontrolną w zakresie dostępu do informacji mogą pełnić regulaminy zarządu i rady nadzorczej, w spółkach publicznych zasady dobrych praktyk. Elementem współkształtującym stan poufności są działania zabezpieczające. *Informację poufną można uznać za tajemnicę, kiedy przedsiębiorca ma wolę, by pozostała ona tajemnicą dla pewnych kół odbiorców, konkurentów i wola ta dla innych osób musi być rozpoznawalna*³. I dalej: same umowy o poufność lub klauzule do umów o pracę, czy też do umów cywilnoprawnych nie są wystarczające do przyjęcia poufnego charakteru informacji, jeżeli dostęp do dokumentów będzie miał nieograniczony krąg osób.

³ Wyrok Sądu Najwyższego z 5 września 2001 r. (sygn. akt I CKN 1159/00), OSNC 2002, nr 5, poz. 67.

Przedsiębiorca musi stosować środki ochrony permanentnie; nie jest wystarczające stosowanie ich przez określony czas, a następnie zaniechanie ich stosowania (np. z powodu trudności finansowych przedsiębiorcy).

Bezprawne wykorzystanie tajemnicy

Ujawnienie informacji można kwalifikować dwojako – jako naruszenie bezpośrednie i pośrednie. Bezpośredniego naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa dokonuje podmiot, który wszedł w posiadanie tajemnicy wprost od podmiotu uprawnionego. Natomiast naruszenie pośrednie polega na dalszym ujawnianiu lub wykorzystaniu tej informacji.

Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji przewiduje, że czynem nieuczciwej konkurencji jest samo nabycie tajemnicy przedsiębiorstwa od osoby nieuprawnionej. Nabycie odnosi się do uzyskania informacji od nieuprawnionego w jakikolwiek sposób.

Do stwierdzenia naruszenia prawa do tajemnicy przedsiębiorstwa konieczne jest, aby przekazywanie, ujawnienie lub wykorzystanie tajemnicy przedsiębiorstwa zagrażały interesowi przedsiębiorcy lub naruszały ten interes. Pojęcie interesu należy zawęzić do interesu majątkowego. Jest to konsekwencją faktu, że ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa koncentruje się na zabezpieczeniu interesów ekonomicznych przedsiębiorcy.

Artykuł 11 u.z.n.k. wskazuje na jedną z okoliczności wyłączających bezprawność naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa. Jest nią nabycie w dobrej wierze tajemnicy przedsiębiorstwa od osoby nieuprawnionej. Mianowicie nie dojdzie do bezprawnego naruszenia tajemnicy przedsiębiorstwa, jeżeli osoba działająca w dobrej wierze nabydzie na podstawie odpłatnej czynności prawnej tajemnicę przedsiębiorstwa, mylnie sądząc, że nabywa ją od podmiotu uprawnionego.

Czyn zabroniony - penalizowane zachowania

Zgodnie z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. *kto, wbrew ciążącemu na nim obowiązкови w stosunku do przedsiębiorcy, ujawnia innej osobie lub wykorzystuje we własnej działalności gospodarczej informację stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa, jeżeli wyrządza to poważną szkodę przedsiębiorcy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch.*

W myśl ust. 2 tej samej karze podlega, *kto uzyskawszy bezprawnie informację stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa, ujawnia ją innej osobie lub wykorzystuje we własnej działalności gospodarczej.* W świetle art. 23 ust. 1 u.z.n.k. karalne są dwie formy zachowania:

- ujawnienie tajemnicy polegające na spowodowaniu, że informacja stała się wiadoma chociażby jednej osobie nieuprawnionej, np. przekazanie informacji, udostępnienie dokumentów zawierających tajemnicę,

- wykorzystanie tajemnicy we własnej działalności gospodarczej.

Istotne znaczenie dla odpowiedzialności karnej na podstawie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. ma zdanie pierwsze z art. 11 ust. 3. Przewiduje on, że przepisu definiującego czyn nieuczciwej konkurencji w zakresie m.in. nabycia od nieuprawnionego podmiotu informacji stanowiącej tajemnicę przedsiębiorstwa nie stosuje się wobec osoby, która od nieuprawnionego nabyła taką informację w dobrej wierze, na podstawie odpłatnej czynności prawnej. W takim bowiem przypadku mamy do czynienia z tzw. kontratypem, tj. okolicznością wyłączającą bezprawność⁴.

Ujawnienie danych objętych tajemnicą

Ujawnianie powoduje podanie do publicznej wiadomości informacji objętych tajemnicą. Na gruncie komentowanego przepisu chodzi zatem o wszelkie zachowania, które skutkują tym, że osoba trzecia lub grupa osób zapoznaje się w sposób nieuprawniony z informacją objętą tajemnicą przedsiębiorstwa. Ujawnienie może polegać w szczególności na słownym bądź pisemnym przekazaniu informacji, dokumentu lub nośnika z informacją. Ujawnienie tajemnicy przedsiębiorstwa jest dokonane wówczas, gdy co najmniej jedna nieuprawniona do tego osoba zapoznała się z treścią takiej informacji w sposób, który pozwolił zrozumieć jej sens. W sytuacji natomiast gdy podjęte zachowanie stworzyłoby jedynie warunki do zapoznania się z tajemnicą, w grę może wchodzić odpowiedzialność karna za usiłowanie dokonania przestępstwa.

Z odpowiedzialnością karna na gruncie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. mamy do czynienia jedynie wówczas, gdy sprawca zapoznaje inną osobę z informacją, która wcześniej nie była jej znana. Nie wyłącza przypisania odpowiedzialności karnej ustalenie, że adresat już wcześniej dysponował pewnymi podejrzeniami co do treści przekazanej mu później informacji stanowiącej tajemnicą przedsiębiorstwa. Powtarzanie wiadomości już wcześniej ujawnionej w sposób bezprawny nie stanowi ujawnienia tajemnicy przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 23 ust. 1 u.z.n.k. Informacja taka straciła bowiem status tajemnicy przedsiębiorstwa z chwilą jej pierwszego ujawnienia. Do przyjęcia odpowiedzialności na gruncie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. nie jest istotne, czy osoba ujawniająca informację stanowiącą tajemnicę przedsiębiorstwa uzyskała lub miała uzyskać jakkolwiek korzyść majątkową z tego tytułu.

Wykorzystanie zdobytych informacji

Wykorzystywanie tajemnicy przedsiębiorstwa karane jest na tle art. 23 ust. 1 tylko wtedy, gdy sprawca czyni to we

własnej działalności gospodarczej. Przez działalność gospodarczą należy rozumieć zarobkową działalność wytwórczą, budowlaną, handlową, usługową oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopaliny ze złóż, a także działalność zawodową, wykonywaną w sposób zorganizowany i ciągły (art. 2 u.s.d.g.).

Źródło obowiązku zachowania poufności stanowi:

- umowa (np. umowa o pracę, agencyjna, zlecenia, kontrakt menedżerski),
- stosunek zaufania (wynika z uczciwych praktyk handlowych),
- przepis prawa (np. art. 11 u.z.n.k., art. 56 Kodeksu spółek handlowych).

W literaturze wskazuje się, że sprawca musi być przedsiębiorcą, a informacja powinna być wykorzystywana w tej konkretnej działalności gospodarczej związanej z prowadzoną działalnością, którą on we własnym imieniu podejmuje i wykonuje. Przyjmuje się również, że nie chodzi wyłącznie o sytuacje, w których sprawca prowadzi indywidualną działalność gospodarczą, lecz także np. gdy pełni funkcję członka organów spółki handlowej bądź też posiada jedynie udziały (akcje) w tego typu podmiocie. Na podstawie komentowanego przepisu odpowiedzialność karną ponoszą także prokurent oraz dyrektor przedsiębiorstwa państwowego.

Wykorzystanie we własnej działalności oznacza *spożytkowanie* informacji stanowiących cudzą tajemnicę przedsiębiorstwa przez sprawcę prowadzącego działalność gospodarczą jako osoba fizyczna czy też sprawującego funkcje decyzyjne jako organ osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej. Wykorzystywanie poufnych informacji w cudzej działalności gospodarczej nie może stanowić podstawy odpowiedzialności karnej z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. W szczególności chodzi np. o sytuację, w której pracownik podejmuje pracę u osoby prowadzącej działalność gospodarczą w tej samej branży co jego poprzedni pracodawca i wykonując ją, spożytkowuje informacje objęte tajemnicą przedsiębiorstwa poprzedniego pracodawcy⁵.

Wyrządzenie poważnej szkody

Skutkiem wymaganym dla popełnienia przestępstwa z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. jest wyrządzenie przedsiębiorcy poważnej szkody, jaka ma nastąpić poprzez ujawnienie przez sprawcę lub wykorzystanie we własnej działalności gospodarczej informacji stanowiącej tajemnicę przedsiębiorstwa. Poważna szkoda musi rzeczywiście zaistnieć. Nie jest wystarczające samo niebezpieczeństwo wyrządzenia szkody, chociażby groźba jej wystąpienia była realna. Szkoda, o jakiej mowa w art. 23 ust. 1 u.z.n.k., obejmuje zarówno szkodę o charakterze majątkowym, jak i niemajątkowym. Na pozycję rynkową przedsiębiorcy składają się elementy

⁵ Por. A. Barczak, *Prawnokarna ochrona tajemnicy gospodarczej. Próba analizy porównawczej*, Czasopismo prawa karnego i nauk penalnych nr 1/2000.

⁴ Por. R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko przedsiębiorcom*, Warszawa 2003.

majątkowe i niemajątkowe. Przez szkodę majątkową należy rozumieć rzeczywistą stratę w mieniu pokrzywdzonego (zmniejszenie aktywów majątku lub zwiększenie ilości pasywów) oraz utracone korzyści, jakie poszkodowany mógł osiągnąć.

Strata majątkowa w postaci utraconych potencjalnych korzyści ma znaczenie na gruncie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. tylko wtedy, gdy ich osiągnięcie było niemal pewne. Wymóg taki odpowiada założeniu, zgodnie z którym ustalenia czynione w kwestii wyliczenia wartości szkody muszą być konkretne, nie zaś abstrakcyjne. W literaturze wskazuje się, że na gruncie art. 23 ust. 1 u.z.n.k. szkoda nie może polegać wyłącznie na utraceniu potencjalnych zysków. Konieczne jest zaistnienie realnego uszczerbku finansowego. Szkoda niemajątkowa z kolei najczęściej będzie polegała na utracie renomy przez przedsiębiorcę.

Odpowiedzialność karna za ujawnienie tajemnicy

- W świetle art. 23 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji karalne są dwie formy zachowania: ujawnienie tajemnicy przedsiębiorstwa osobie nieuprawnionej oraz wykorzystanie tajemnicy przedsiębiorstwa we własnej działalności gospodarczej.
- Warunkiem pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności w oparciu o art. 23 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji jest wyrządzenie przedsiębiorcy poważnej szkody.
- Ujawnienie tajemnicy przedsiębiorstwa może także rodzić odpowiedzialność karną za naruszenie tajemnicy służbowej lub zawodowej, co jest penalizowane przez art. 266 §1 Kodeksu karnego.

Oceny, czy dana szkoda jest poważna, dokonuje się zawsze w odniesieniu do konkretnego podmiotu. Precyzyjne określenie szkody, jaka została wyrządzona przedsiębiorcy, znajdzie odzwierciedlenie w opisie zarzucanego aktem oskarżenia czynu, a w razie uznania sprawcy za winnego zarzucanego mu przestępstwa – w wyroku.

Brak szkody w wysokości, która pozwalałaby uznać ją za poważną, bądź sytuacja, gdy uszczerbek w ogóle nie powstał, nie oznacza, że osoba, która dopuściła się czynu polegającego na ujawnieniu lub wykorzystaniu we własnej działalności gospodarczej informacji objętych tajemnicą przedsiębiorstwa, nie może w ogóle ponieść odpowiedzialności karnej z komentowanego przepisu. Wchodzi bowiem w rachubę odpowiedzialność za formę stadialną usiłowania dokonania czynu zabronionego z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. Przyjęcie usiłowania czynu z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. będzie wymagało stwierdzenia, że sprawca podjął zachowanie zmierzające bezpośrednio do dokonania czynu zabronionego.

Odpowiedzialność karną z art. 23 ust.1 u.z.n.k. może ponieść wyłącznie osoba, która jest zobowiązana do zachowania poufności informacji objętych tajemnicą przedsiębiorstwa. Stosownie do powyższego wskazuje się, że sprawcą przestępstwa z art. 23 ust. 1 nie może być osoba, która uzyskała informacje w sposób całkowicie przypadkowy. Obowiązek zachowania dyskrecji w odniesieniu do informacji stanowiących tajemnicę przedsiębiorstwa może

wynikać zarówno bezpośrednio z przepisu prawnego (np. art. 241⁴ § 1 zdanie drugie Kodeksu pracy), jak i z przyjęcia na siebie takiego zobowiązania (najczęściej będzie to umowa o zakazie konkurencji).

Sprawcą czynu zabronionego z art. 23 ust. 1 u.z.n.k. będzie każdy, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi ujawnia tajemnicę przedsiębiorstwa lub wykorzystuje ją we własnej działalności gospodarczej. Obowiązek zachowania tajemnicy musi ciążyć na sprawcy przestępstwa, zarówno w momencie, kiedy w sposób uprawniony zapoznaje się z chronioną informacją, jak i w chwili bezprawnego ujawnienia bądź wykorzystania we własnej działalności gospodarczej. Osoba, która zapoznała się z określoną informacją, zanim dobrowolnie przyjęła na siebie obowiązek jej utrzymania w tajemnicy lub została do tego zobligowana przez przepis u.z.n.k., nie może być podmiotem omawianego typu czynu przestępnego.

Bezprawnie uzyskana informacja

W oparciu o przepisy u.z.n.k. karalne jest nie tylko ujawnienie lub wykorzystanie we własnej działalności gospodarczej tajemnicy przedsiębiorstwa, w stosunku do której na sprawcy ciążył obowiązek zachowania jej poufności. Penalizacji podlega także ujawnienie lub wykorzystanie we własnej działalności gospodarczej bezprawnie uzyskanej tajemnicy przedsiębiorstwa. Odpowiedzialność na podstawie art. 23 ust. 2 u.z.n.k. ponoszą wszystkie osoby, które w sposób bezprawny uzyskały tajemnice przedsiębiorstwa, a następnie ujawniły ją lub wykorzystały w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej. Podmiotem pociągniętym do odpowiedzialności może być zatem obecny, jak i były pracownik przedsiębiorcy, jego kontrahent lub jakkolwiek osoba trzecia, która bezprawnie weszła w posiadanie poufnych informacji przedsiębiorstwa, a następnie ujawniła je lub wykorzystała w prowadzeniu własnej działalności gospodarczej.

Bezprawność oznacza sprzeczność z porządkiem prawnym, tj. naruszenie normy prawa bez względu na dziedzinę, do której przynależy. Nieuprawnione uzyskanie informacji nie musi zatem nastąpić jedynie w wyniku popełnienia czynu karalnego. Może być ono związane z naruszeniem normy prawa cywilnego. Przepis art. 23 ust. 2 u.z.n.k. nie określa szczegółowego sposobu bezprawnego uzyskania przez sprawcę informacji objętej tajemnicą przedsiębiorstwa. Prawodawca poprzestał jedynie na ogólnym stwierdzeniu, że ujawnienie musi być bezprawne.

Należy zatem przyjąć, że bezprawne uzyskanie może polegać np. na wykradzeniu określonych informacji, dokumentów, włamaniu się do systemu informatycznego konkurenta, wyłudzeniu pewnych informacji, złamaniu kodów zabezpieczających. Dla przyjęcia odpowiedzialności sprawcy w oparciu o komentowany przepis bez znaczenia pozostaje kwestia wyrządzenia przedsiębiorcy poważnej szkody. Karalne jest samo naruszenie lub zagrożenie interesu przedsiębiorcy.